

Žvilgsnis į šventojo Brunono

Diskusijos dalyviai (iš kairės): doc. dr. V.Šimėnas, hab. dr. prof. G.Bialunskis, Lietuvos istorijos instituto atstovas T.Baranauskas ir dr. L.Palmaitis

ORESTO GUREVIČIAUS NUOTR.

2009 m. atšvęstas Lietuvos vardo pirmasis paminėjimas Kvedlinburgo analuose, susijęs su Brunono Kverfurtiečio krikščioniška misija. Istorikų diskusijos dėl jos nesibaigia. Viena jų vyko "Veido" redakcijoje.

Svarbu žinoti, kad šv. Brunono misijos tema aktuali ne vien Katalikų bažnyčiai, Lietuvai bei misionieriaus kankinio tėvynei Vokietijai, bet ir Lenkijai, iš kurios misija buvo išvykusi, globojama Lenkijos kunigaikščio ir pirmojo karaliaus Boleslovo Narsiojo. Nuo šios misijos 900-ųjų metų minėjimo dabartinėje Lenkijoje šv. Brunono kankinystę imta sieti su Lötzeno (Léciaus) Gižycko miestu.

Mūsų redakcijoje svečiavosi Gižycke gimęs senosios Prūsijos tyrinėtojas hab. dr. prof. **Grzegorz Bialunskis** iš Varmijos Mozūrų universiteto Olštynė. Pastaruoju metu jis tyrinėjo šv. Brunono misijos problematiką ir kruopščiai apžvelgė visas iki šiol iškeltas hipotezes.

Ši išsami studija "Prūsiška-lietuviška Brunono Kverfurtiečio misija" šiuo metu verčiama į lietuvių kalbą. Kartu su svečiu iš Lenkijos diskusijoje apie šv. Brunono misiją dalyvavo kalbininkas dr. **Letas Palmaitis**, Lietuvos istorijos instituto atstovas, didžiausio istorijos tinklalapio "Viduramžių Lietuva" autorius **Tomas Baranauskas** ir archeologas, istorikas doc. dr. **Valdemaras Šimėnas**.

G.B.: Šia tema domiuosi apie 14 metų, ji man visada buvo labai svarbi. Lenkų moksle vyrauja nuomonė, kad Brunonas vyko į Jotvą. Čia esu išimtis, nes pasisakau už Lietuvą. Trumpai apibūdinant pagrindines koncepcijas Lenkijoje reikia paminėti

neseniai pasirodžiusią Jano Tyszkiewiczaus knygą apie Brunoną. Tai vienintelė monografija, skirta Brunonui, tačiau kelianti klausimų, nes nėra vientisas pasakojimas, o tiesiog apybraižų rinkinys.

Apie Brunono mirties vietą tepasakytą, kad tai buvo Jotvoje, bet nepateikta įrodymų ir nenagrinėjama, kodėl būtent Jotva, o ne Lietuva. Paprasčiausiai laikomasi vyraujančios nuomonės apibendrinant žinomą šaltinių informaciją, kad įvykis atsitiko kažkur tarp Rusios ir Lietuvos. Dr. Piotras Ciwinski, Osvencimo muziejaus direktorius bei doktorato apie šv. Brunoną autorius, tvirtina, kad Brunonas vyko į Raigardo apylinkes, kur ir buvo nužudytas. Atmetama Kvedlinburgo analų informacija apie Lietuvą, bet šis atmetimas nekomentuojamas. Ši teorija yra nauja, Raigardas taip stipriai akcentuotas pirmą kartą.

Lenkų historiografijoje dar yra mano tezė, kad kankinystė vis dėlto įvyko Lietuvoje. Dabartinė mano teorija išdėstyta šiuo metu Lenkijoje

spaudai atiduotoje knygoje, kurioje palaičiau tezę, kad įvykių vieta buvo Lietuvoje. Konkrečios vietos neieškau, nes manau, kad jos rasti neįmanoma. Nurodau regioną. XI a. pradžioje rusų kolonizacija siekė Naugarduką, Valkaviską, toliau į šiaurę jau buvo Lietuvos pasienis, kuriame ir įvyko kankinystė.

Tačiau man svarbus dar vienas momentas: Brunonas turėjo eiti į Prūsus. Taip jis pats rašė Henrikui II, niekur nepasakytą,

kad į Lietuvą. Lietuva buvo žinoma ir ją mokėta atskirti nuo Prūsų. Manau, kad Brunonas turėjo eiti per Prūsus. Man Jotva yra Prūsų dalis, o pasienyje su Lietuva buvo jotvingių Dainava. Buvau patartas ieškoti ežero, kurio pats pavadinimas prūsų ir jotvingių kalba ir reikštų didumą. Aišku, kad toks vardas galėtų būti Ilgis. Dainavos žemėje yra du tokie ežerai. Vienas prie kelio į dabartinį Kapčiamiestį Veisiejų ežero apylinkėse, kurios križiuočių šaltiniuose minimos Wessowe vardu. Galbūt šioje teritorijoje

Šv. Brunonas galėjo pakeisti Lietuvos istoriją

o misiją po jubiliejinį metų

ir buvo Nautimerio (Nethimer) būstinė, juk jam einant nuo Lenkijos pasienio pirmoji žemė, kurioje turėjo atsidurti, buvo Dainava. Paskui Brunonas ėjo toliau. Neužteko jam Nautimerio, ieškojo kažko daugiau. Tai, kad jis neveikė vienoje vietoje, manau, puikiai parodo šaltiniai, jei idėmiai skaitysime.

T.B.: Mano požiūris į šios vietos lokalizaciją panašus. Vienas klausimas – kur buvo Nautimerio dvaras, kitas – kur vyko kankinystė. Tai skirtingos vietos. Tik klausimas, koks nuotolis nuo vienos iki kitos vietovės. Manau, kad visi šaltiniai, kurie kalba apie Prūsus, iš tikrųjų kalba apie Jotvą. Po Nautimerio krikšto Brunonas eina toliau ir užmušamas Lietuvos pasienyje. Pagal Titmarą Merzeburgietį, tai Prūsų ir Rusijos pasienis, o pagal Kvedlinburgo analus – Rusijos ir Lietuvos pasienis. Visi šie trys kraštai turėjo sueiti, ir jie suėjo kažkur į šiaurę nuo Naugarduko.

L.P.: Pirmiausia, jei svarstome Brunono misiją, tai turėtume pripažinti, kad negalima identifikuoti politikų, karalių, kunigaikščių interesų su misijų interesais, nes vis dėlto krikščionybės politinio supasaulėjimo, politizavimo tada dar nebuvo įvykę. Iš viso abejoju, ar to meto misijos galėjo turėti politinių tikslų.

G.B.: Bet argi Brunonas negalėjo atlikti diplomato funkcijų?

L.P.: Be abejo, galėjo, jis buvo labai geras diplomatas.

T.B.: Ir iš Brunono laiško Henrikui II matyti, kad jam buvo reikalinga valdovų parama. Bet jeigu jie teikė jam paramą, kyla klausimas, kokiam tikslui jie tai darė.

G.B.: Iš Brunono raštų matyti, kad jis giria valdovus, kurie materialiai remia jo misijas, Boleslovą Narsųjį, Vladimira. Dėl to jis pasirengęs būti diplomatu ir tai daro, nes jam svarbiausia – atversti pagonis. Jei atvertimas pasiekiamas diplomatinės tarnystės kaina – tegu. Aš tai suprantu tik tokiame kontekste. Jis sudarė taiką tarp Vladimiro ir pečenegų, o tai buvo jo diplomatinės misijos rezultatas.

L.P.: Taip, sutinku. Už paramą, būdamas geras diplomatas, Brunonas padėjo kurti taiką, bet abejoju, ar jis būtų už paramą kūręs konfrontacijas vieno ar kito valdovo valdžios ar šlovės naudai. Nepamirškime dar vieno momento. Tie

valdovai, kurie buvo tada, – tai ne tie, kurie yra dabar. Anie visi buvo tikintys krikščionys, jie rėmė misijas ne vien dėl politinių įtakų, bet ir sąmoningai norėdami platinti krikščionybę.

V.Š.: Kokią reikšmę turi būtent 1009 metai? Kodėl po to buvo toks didelis tarpas

Mes pametėm Vorutą, Pilėnus ir šv. Brunono kankinystės vietą, o kai ateina koks jubiliejus, tuojau pasipila naujos versijos.

iki kryžiaus žygių? Kryžiuočiai pasirodo tik XIII a.

L.P.: Be Lietuvos vardo paminėjimo, pati 1009 m. data galbūt tikrai susijusi su bandymu užbaigti krikščionybės tūkstantmečio išvakarėse taip ir neužbaigtą misiją. Ši paskutinioji Brunono misija irgi buvo epizodinė. Vis dėlto christianizacija ties tuo

jau esu minėjęs. Lietuvos valstybė tikrai buvo Mindaugo laikais, bet XI a. pradžioje tegalėjo būti nebent tik lietuvių infiltracija į Dainavos-Jotvos teritoriją arba atskiri lietuviški kariniai junginiai. Niekas iš tokių lietuvių nebūtų vadinęs svetimos žemės savo gimtinės (Lietuva) vardu, bet tik Jotva arba Dainava.

Darau išvada, kad būdamas diplomatas, Kijeve Brunonas spėjo nuodugniai paklausinėti kunigaikštį Vladimira ir jo žmones apie aplinkines gentis, ypač esančias tarp Lenkijos ir Rusijos. Taip jis sužinojo ir įsiminė Lietuvos vardą slaviška forma Litva. Vėliau atsidūręs pas Nautimerį, jis vėl ėmė teirautis apie aplinkines gentis, buvo paminėtas ir jam jau žinomas Lietuvos vardas (kuris Nautimeriui buvo Leitava). Matyt, Nautimeris ir sakė, kad jo brolis dabar darbuojasi toliau į rytus, kur netoli jau ir žmonės, kalbantys kaip tie toje tavo Litvoje. Suprantama, kad iki tikros Lietuvos ten buvo dar toloka, nes ji buvo ne arčiau nei kažkur prie Kauno. Taigi, kaip žinome, Brunonas ir nukeliavo Lietuvos link, įsitikinęs, kad ten jau Lietuvos pasienis, pas tą Nautimerio brolių.

V.Š.: Mane, kaip archeologą, stebina trumpa mūsų atmintis. Mes pametėme Vorutą, mes pametėme Pilėnus, mes pametėme šią svarbią šv. Brunono kankinystės vietą, o kai ateina koks jubiliejus, tuojau pasipila naujos versijos. Nenoriu pasakyti, kad turiu savo nuomonę. Mokykloje išmokau, kad Brunono kankinystė buvo si Jotvoje, o štai dabar, jubiliejiniais metais, pasirodė dvi monografijos – Leto Palmaičio “Įmintos tūkstantmečio mįslės” ir Algirdo Seibučio “Lietuvos pasienio geografinė apybraiža”,

kuriose svarstoma ne jotvingiška, bet baltiška versija. Kaip Skalvos tyrinėtojas, matau šios versijos plusus ir minusus. Versijos labai išbarsto lokalizaciją.

T.B.: Tikrai, jei žemėlapyje pažymėtume visas spėjamas Brunono mirties vietas, išeitų teritorija, didesnė nei dabartinė Lietuva. Tuomet kyla klausimas, ką su tuo viskuo daryti, nes, išskyrus vieną kitą, daugelio turbūt negalima atmesti su šimtaprocentiniu tikrumu. Bet tai nereiškia, kad visos tos hipotezės vienodai vertingos. ■

Jei žemėlapyje pažymėtume visas spėjamas Brunono mirties vietas, išeitų teritorija, didesnė nei dabartinė Lietuva

nesustojo ir dar gerą laiką tebevyko tarp slavų, nors naujų valstybių nebeatsirasdavo. Užtat kryžiuočių fenomenas tenka jau sudaužytos Bažnyčios epochai, kada sukrikščioninti kraštą reišė jį pavergti.

V.Š.: Šiaip ar taip, tūkstantmečio renginiai pasibaigė, tad esame susirinkę lyg ir tam, kad įvertintume ir apibendrintume išdėstytas versijas.

L.P.: Iš kur atsirado slaviška Lietuvos vardo forma Lituae su i? Hipotezę, kad tai lenkai buvo sužinoję apie Lietuvą, išpirkdamai kūnus, ir perteikė šį vardą slaviškai,

skaldviška